

RECENZE

Vladimír KUŠTEK, *Československý svět v Karpatoch*. Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, Praha 2018, 260 s., ISBN 978-80-971779-8-0.

Vladimír KUŠTEK, *Československý svět v Karpatoch 2*. Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, Praha 2019, 192 s., ISBN 978-80-973455-0-1.

Agáta Pilátová

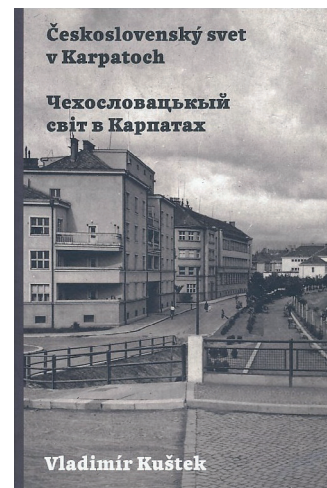
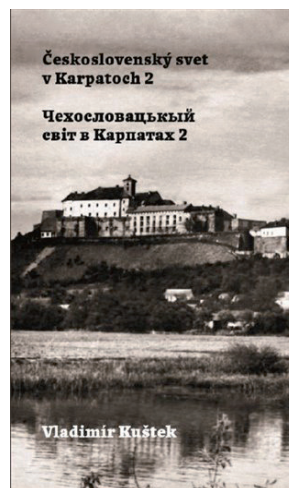
Dvoudílný titul *Československý svět v Karpatoch* slovenského autora Vladimíra Kuška je dobrým důkazem, že nadšení a emocionální angažovanost, následované dlouhodobým systematickým odborným studiem a bádáním, mohou přinést kvalitní výsledek. Obsažná publikace vznikala řadu let, navíc ne zcela obvyklým způsobem.

Na počátku byla častá putování autora městy, vesnicemi a horskými stezkami Podkarpatské Rusi, soustavné seznamování s odbornou literaturou a starými periodiky, s beletrií, výtvarným uměním a folklorními artefakty. Současně se Kušek věnoval rozsáhlému sběratelství. Získával od rodáků i těch, kdo nějaký čas žili na Podkarpatsku, a rovněž nakupoval při různých příležitostech osobní záznamy, dopisy, drobná i větší umělecká díla, předměty lidového umění, dokumenty, úřední listiny, stará čísla podkarpatských periodik, fotografie, pohlednice, poštovní známky aj. Objevoval první vydání knih souvisejících s podkarpatským regionem, zajímavé fotky i dopisnice ležící často nepovšimnuté v policích antikvariátů. Mimořádně významným informačním zdrojem se stala setkávání s pamětníky, rozhovory s osobnostmi, které zažily Podkarpatskou Rus za první republiky, a s jejich potomky. Vesměs lidí s pozoruhodnými vzpomínkami. Nezanedbatelným podnětem byla také četba rukopisných i publikovaných pamětí.

Poznámka na okraj: Po roce 1990 bylo ještě možno potkat v českých zemích i na Slovensku řadu učitelů, správních úředníků, bývalých vojáků, četníků či celníků – Čechů a Slováků, kteří se narodili a prožili část dětství na Podkarpatsku, studovali v tamních městech. Řada z nich byla publicisticky aktivní. Několik příkladů za mnohé: Zdeněk Kotas, absolvent učitelského ústavu v Mukačevě a posléze učitel, po léta vydával cyklostylovaný časopis *Kantorský Mukačevák*, jenž se stal jedním z cenných zdrojů Kuškových informací. Také jiní aktivně, často i písemně, vzpomínali na Podkarpatsko, scházeli se v neformálních seskupeních „Mukačeváků“, „Slatiňáků“, „Chušťáků“ ad. a např. celní úředník Josef Nevyhoštěný vydal paměti *Financem na Podkarpatské Rusi*

či z pera vysokoškolské profesorky Světlý Mathauserové vyšly nedokončené, nicméně obsažné a skvěle napsané paměti vydané s názvem *Cesty a křižovatky*.

Postupně se tak rodil záměr věnovat se dané oblasti publicisticky. A rovněž specifikace soustředit se především na tamní život a působení Čechů a Slováků za první republiky. Doložit význam ČSR pro region, pro nastolení demokratického systému, pro rozvoj školství, infrastruktury, budování státních institucí, politických stran, společenských organizací, pro průmysl, obchod, podnikatelské aktivity. Kušek pro své téma ohledával terén, rozšiřoval a obohacoval informace. A zároveň začal publikovat. Od devadesátých let vycházely jeho články v časopise *Podkarpatská Rus* (jemuž zůstal věrný dodnes). První léta zpracovával v cyklu *Obrázky podkarpatských měst* jednotlivé lokality Podkarpatské Rusi, později se věnoval portrétům významných osobností působících na Podkarpatské Rusi, nejen Čechů, ale i Rusínů (i když ani ve statích o městech a obcích je nepomíjel). Psal o konkrétních oblastech života, např. o školství, sportu (působení Sokola), firmách a továrnách.

Vznikal materiál na knihu. Základem byl zmíněný cyklus, je také obdobně koncipována. Časopisecké texty jsou samozřejmě podstatně menšího rozsahu, formát periodika neumožňoval zmiňovat detaily a souvislosti, byť zajímavé, často dosud nepublikované. Kniha je rozsáhlejší, podrobnější, zpracovanější.

Hned na první pohled, už na obálce, má jednu zvláštnost: podstatná většina textů je v češtině (několik ve slovenštině a rusínštině), titul je však slovenský a rusínský. (Správně tedy zní: Československý svet v Karpatoch, a totéž v azbuce: Чехословацкий світ в Карпатах.) Českou verzi názvu používá pouze tato recenze. Autor i vydavatelé (Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, Bratislava) tak zřejmě chtěli symbolicky vyjádřit sounáležitost národů tvořících předválečné Československo. Obdobnou obálku má i druhý díl. První část se věnuje městům a obcím Podkarpatska počínaje hlavním městem regionu Užhorodem až po lokality nejvýchodnější oblasti – Rachov a Jasina. (Název obce je znám i z vlasteneckého lidového dvojverší z první republiky, v němž se tvrdilo: „Od Jasiny do Aše je republika naše.“ Pamětníci si to dodnes připomínají.) Kniha je uvedena předmluvou rusínského historika Ivana Popa žijícího v Česku; charakterizuje obsah a přínos autorovy práce. Následuje autorův úvod o „odkazu našich předků na Podkarpatské Rusi a výsledky československého úsilí v letech 1919–1939“, jak zní titulke úvodní stati. Další kapitoly už pojednávají o jednotlivých lokalitách. Autor jich představuje více než čtyřicetku. Vytvořil pozoruhodné „vizitky“ všech podkarpatských měst a mnoha významnějších obcí.

Struktura textů je v podstatě obdobná. Představují ucelený obraz města či obce: charakteristika krajiny, v nichž jsou zasazeny, stručný, ale hutný dějinný přehled – nejvýznamnější události a představitelé lokální historie, proměny města (obce) v čase, stav a rozvoj v průběhu první republiky, počty a složení obyvatelstva, zejména národnostní, hospodářství, zemědělství, řemesla, průmysl, školství atd.

Kuštěk programově věnuje největší pozornost samozřejmě období let 1919–1938/9, tj. akcentuje dobu první republiky, nicméně nevyhýbá se zmíncek o pozdějším osudu lokality. Charakterizuje významné osobnosti politiky a veřejného života, kultury a umění a jejich nejvýznamnější aktivity. V jednotlivých kapitolách ožívají (nejen) čeští či slovenští učitelé, lékaři, policisté, umělci, kteří v daném místě dlouhodobě pobývali. Připomíná podnikatele a obchodníky, kteří přispěli k hospodářskému rozvoji a prosperitě konkrétního města, a často spoluúčastovali jeho atmosféru (nebo třeba jen centrálních ulic či náměstí). Autor tu přesvědčivě zdokumentoval zásluhy československého státu i konkrétních osobností o to, že Podkarpatská Rus se vydala nadějnou cestou k prosperitě. Rozvoj byl bohužel osudově přerušen koncem třicátých let.

Z pestré mozaiky událostí, opatření směřujících k pokroku, z pozitivního působení úřadů, škol, a hlavně činných lidí se skládá celkový obraz podkarpatského regionu dvacátých a třicátých let 20. století.

Jednotlivé kapitoly svědčí o pečlivé badatelské práci autora, o znalosti pramenů i literatury a hlavně místních i dobových souvislostí. Na kvalitách knihy se kladně podepsaly i desítky rozhovorů s pamětníky. Kuštěk s přehledem připomíná a cituje i literární díla spisovatelů, kteří o Podkarpatsku psali. A zvláště se opírá o výpovědi svědků, kteří se s ním podělili o životní zážitky.

K věrohodnosti autora přispívá i skutečnost, že podstatnou většinu míst, do nichž čtenáře zavádí, sám navštívil. V některých pasážích se nevyhýbá vyjádření emocionálního vztahu ke konkrétnímu místu. Líčení krajiny i prostředí měst je nepochybně autentické, vychází totiž i z vlastních dojmů. Přitom se nenechává strhnout k romantizujícím popisům a cestovatelskému nadšení, zachovává si věcný přístup.

Druhý díl publikace má poněkud jinou skladbu i obsah a méně systémový charakter, jde spíše o sborník samostatných statí. Sice s pozoruhodnými tématy, poskládanými však víceméně náhodně. Samy o sobě mají sice obdobný záměr – vytvořit obraz první republiky na Podkarpatsku, jsou kvalitně zpracovány a přinášejí zajímavá fakta, ale jako celek působí trochu nesourodě.

Dvacítka statí pojednává především o institucích, organizacích a hospodářských zařízeních, které fungovaly za první republiky. K těm prvním (státní nebo městská zařízení) patří např. pojednání o poště a telegrafu, o Masarykově jubilejní škole, či o sokolském hnutí; témata ekonomická zastupuje třeba stat' Tabáková továrna v Mukačevě, Z historie pivovaru v Podhorjanech, Čeští hoteliéři na Podkarpatské Rusi aj. Některé texty trochu vybočují. Pár kapitol je věnováno životním osudům a působení osobností (Vasil Ščerecký, Kiril Prokop, Milan Lichard, Jozef Trochta); objevuje se i žánrový obrázek – tradiční židovská svatba, nebo téma československo-rumunské vzájemnosti. Jako poslední příspěvek zařadil autor reportáž ze své první cesty na Podkarpatskou Rus (1977). Emotivní, působivá, ale asi by víc slušela periodiku než knížce.

Druhý díl Československého světa v Karpatech má skromný počet stran, jako by autor už neměl dostatek témat či materiálu. Vynahrazuje to bohatou obrazovou přílohou; obrázky jsou ovšem i nepominutelnou součástí prvního dílu.

Obrazový materiál publikace zasluhuje zvláštní odstavce. Oba svazky totiž hýří ilustracemi, což míním v kladném smyslu. Jsou jednoznačně jedním z hlavních přínosů. Klobouk dolů před sběratelskými objevy a pilí autora! Na stránkách najdeme leckdy unikátní poklady. Od fotografií ze života místních obyvatel i českých rodin, záběrů ze společenských, kulturních či politických událostí přes snímky pozoruhodných staveb, dokumentů a osobních dokladů až k pohlednicím, reprodukcím dobových reklam, obálek knih či plakátů a snímkům drobných památečních předmětů. Druhý díl má kromě obrázků zalomených do textu i zvláštní stostránkovou obrazovou přílohu. Nejde o pouhý ilustrační doprovod, materiál má značnou vypovídací hodnotu i výtvorný půvab. Platí to pro oba díly knihy.

Je jen škoda, že na titulní straně ani v tiráži se nedočteme o autorech fotografií a zdrojích, odkud pocházejí další ilustrace. Jistě, mnohé už není známo, přesto by publikace zasloužila aspoň základní informaci, jak byly získány.

Shrnuto: Přes dílčí připomínky jsou oba díly publikace Československý svět v Karpatech značným přínosem k dějinám podkarpatského regionu. Autor se ujal poměrně málo frekventovaného tématu a pojednal ho se ctí. Jeho úhel pohledu si všímá každodenního života, aktivit a zásluh lidí a institucí, jejichž činy a zásluhy byly dávno zapomenuty, i když svou činností významně spoluvytvářeli život země. Objevil přitom zajímavé příběhy a nejednu zasutou skutečnost nejen na Podkarpatsku, ale i v rámci dějin celé předválečné ČSR. Připomněl děje, o nichž se vědělo málo nebo nic. Zároveň postavil svébytný památníček osobnostem, které si to určitě zaslouží.